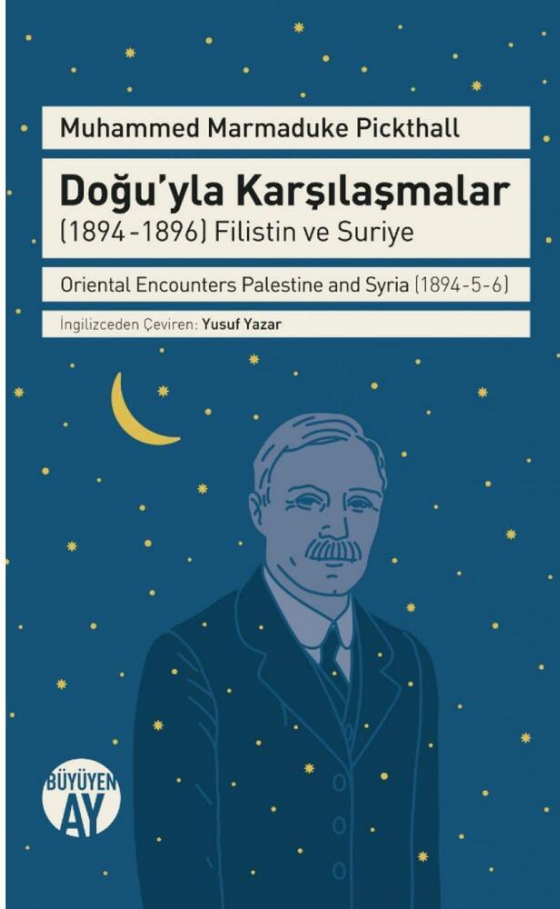

Muhammed Marmaduke Pickthall, Doğu'yla Karşılaşmalar (1894-1896) Filistin ve Suriye, (Çev. Yusuf Yazar), Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2017, 216 s.

Sevde AKTAŞ¹

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, sveek@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-7169-9419.

Gönderilme Tarihi: 10 Mart 2020. Kabul Tarihi: 30 Mayıs 2020.

Türü: Kitap Tanıtımı/Book Review

Giriş

Kritiğini yapacağımız eserin özgün adı *Oriental Encounters Palestine and Syria (1894-5-6)* olup dilimize Yusuf Yazar tarafından *Doğu'yla Karşılaşmalar (1894-1896) Filistin ve Suriye* şeklinde çevrilmiştir. Birbiri ile bağlantılı 34 bölümden müteşekkil eser, Büyüyenay Yayınları arasında 2017'de çıkmış olup 216 sayfadan oluşmaktadır.

Bir seyahatname ve anı niteliğine haiz olan eserin yazarı İngiliz kökenli Muhammed Marmaduke Pickthall'dir. Eser ilk defa 1918 yılında yayınlanmıştır. Eseri orijinal halinden Türkçeye çeviren Yusuf Yazar, önemli dergilerde yöneticilik ve yazarlık yapmış, çok sayıda çeviri eseri ve İngilizce yayınları bulunan bir kişidir.

Eser, Muhammed Marmaduke Pickthall'in 1894-1896 yılları arasında gerçekleştirdiği Ortadoğu seyahati esnasında, Suriye ve Filistin'de gezip görerek müşahede ettiği izlenimleri konu edinmiştir. Bu özelliği ile seyahatname niteliğine haiz olan eser anı/hatırat türüne de örnek teşkil etmektedir. *Hatırat* kavramı yeni olsa da en eski yazılı metinler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Araştırmacının belge yoksunluğu ile karşılaştığı dar boğazda Hatırat eserleri bir köprü vazifesi görerek araştırmacıyı ulaşmak istediği limana yaklaştırır. Öyle ki bazı hatıratlar da günlük parçası, mektup yahut belgeler yer alabilmektedir. Bu özelliği ile hatırat türünden eserler tarih araştırmacıları için kanıt niteliği kazanabilirler. Bu eserde olduğu gibi, hatırat eserleri, konu aldığı dönemin siyasal, sosyal ve iktisadi gelişmelerinin, kısaca dönemin atmosferinin bir ekran fotoğrafını sunmaktadırlar.

Muhammed Marmaduke Pickthall'in 1894-1896 yılları arasında Suriye ve Filistin çevresinde geçirdiği izlenimlerini anlattığı esere değinmeden evvel Muhammed Marmaduke Pickthall'in kimliğini tanımlamanın okuyucunun esere bakış açısını kolaylaştıracağı kanaatindeyim. Asıl kimlik adı William Marmaduke Pickthall'dir.

İngiliz kökenli seçkin bir ailenin mensubudur. 1875'te Suffolk Woodbridge'te doğmuş ve 1936 tarihinde Londra'da vefat etmiş olan Pickthall'in aile kökleri ünlü bir şövalye ailesine kadar uzanmaktadır. Pickthall, Londra'da geçirdiği çocukluk ve ilk gençlik yıllarında şehri çok soğuk ve sevimsiz bulduğunu, seyahatinin temelinde yatan sebebin aslında bu olduğunu ifade etmektedir. Eserde bu konu; "*Genç yaşında özgürleşme için Ortadoğu'ya kaçışında Londra havası büyük rol oynamıştır*" ifadeleri yer almaktadır.

Seyahati esnasında Müslüman olmaya niyet etmesine rağmen bu kararın olgunlaşmasının 20 yıl sonraya kalması, Pithall'ın Ortadoğu seyahatinin asıl nedeninin aslında ruhunun ışığını Doğu'da arama içgüdüsünden kaynaklandığını görmekteyiz. Eserin başından sonuna kadar, sıra dışı gelişmeler okuyucuyu hayretler içerisinde bırakacak bir deryaya sürüklemiştir. Osmanlı'nın Balkan Savaşları'nın bunalımlı döneminde İstanbul'da bulunan Pickthall'ın Osmanlı'dan koparılan topraklardaki yerli halkın ve rahiplerin Müslüman halka yaptığı eziyetlere şahit olması onu Doğuya ve İslam'a yaklaştıran sebeplerden biri olmuştur. Pickthall'ın karşılaştığı hadiselerdeki duruşu onun Doğu'ya olan duygusal yakınlığını açıkça göstermektedir. Kitapta esas olarak anlatılan 1894-1896 yılları arasındaki gezisinin dışında 1915 Ermeni olayları hususunda Osmanlı yanlısı bir tavır sergilemesi bu duygusal yakınlığın en önemli göstergesidir. 1917 yılında "İslam ve İlerleme" konulu konferans sonrasında Müslüman olduğunu resmen ilan eden Pickthall, İngiliz kimliğiyle bağlarını koparmamasının yanı sıra İngiltere'nin İslâm dünyası karşısındaki tutumlarına eleştirel bir duruş ortaya koymuştur.

Pickthall, Müslüman olduktan sonra İslâm toplumunun sorunlarına kafa yorarak çözümler aramıştır. İngilizce olarak hazırladığı Kuran-ı Kerim mealı *The Meaning of the Glorious Koran* adıyla 1930'da yayınlanmıştır. Bu meal, Batılı bir Müslüman'ın Kuran-ı Kerim'in özgün dili olan Arapça halinin dışında İngilizce lisansı ile hazırlanan ilk meal çalışması olarak kabul edilmektedir.

Pickthall'ın Ortadoğu'ya, belki de kendi ruhunun derinliklerine, yaptığı seyahat süreci olan 1894-1896 yılları Osmanlı Devleti'nde Sultan II. Abdülhamid dönemine rastlamaktadır. İngiltere'nin ışıltısının belirgin bir şekilde hissedildiği bu esnada Osmanlı'nın ışığı ise giderek zayıflamaktaydı. Hindistan sömürmesine giden yol güzergâhındaki pek çok liman şehrinde farklı sıfat ve görevlerle hatırı sayılır miktarda İngiliz nüfusu mevcuttu. 1882'den beri İngiliz işgali altında olan Mısır'da da durum bu minvalde idi. Lübnan, Suriye, Filistin bölgesinde halihazırda Hristiyan nüfus zaten hep mevcuttu. Seyahatin gerçekleştirildiği 1894-1896 yıllarında bugün "Ortadoğu" olarak bilinen Akdeniz'den Pakistan sınırına kadar uzanan ve Arap Yarımadası'nı da kapsayan sınırlar henüz tam tarifini bulmamıştı. Bölge Osmanlı hükümrânlığında olsa da halk arasında İngiliz ve Fransızların etkinliği, itibarı oldukça etkiliydi. Bölgede kalabalık Hristiyan nüfusun varlığı sayesinde Avrupalılar da burada kendilerini güvende hissederek rahatça dolaşabilmişlerdir. Marmaduke Pickthall de hem bölgeye ve bölgedeki toplumlara karşı duyduğu ruhsal yakınlık hem de bölgede yaşayan Hristiyan nüfusun vermiş olduğu güven duygusuyla o coğrafyada 3 yıl

yaşamıştır. Pithall'ın seyahati esnasında bugünkü tanımlanmış şekliyle bir "Ortadoğu"nun olmaması, bölgede henüz bir İsrail devletinin olmayışı ve devletlerin petrol mücadelesine girişmemiş olmasıyla da ilgiliydi. Pickthall'in deyimiyle bölge yalnızca "Doğu" ya da "Asya" şeklinde tanımlanmaktaydı.

Pickthall eserin giriş kısmında, seyahatinin meyvesi olan eseri hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: "*Kuşkusuz bu, küçük şeylere dair bir kayıttır; bununla birlikte, insanın böylesi komik eskiz defterinden, daha ciddi çalışmalarından alamayacağı kadar fazla şey öğrenebilmesi mümkün görünüyor*". Yazar eserin başında, Ortadoğu'ya seyahat için aslında resmî bir vasıta aradığını, 1894'te Türkiye, İran elçilik hizmeti kadrosu için başvurduğunu fakat eleme sınavında başarılı olamadığını, Doğu'ya seyahat etme duygu-sunun bundan sonra daha da kamçıldığını ifade etmektedir. İşte yazarın Ortadoğu macerasının hikâyesi buradan başlayarak Mısır ve Kudüs'e kadar uzanmıştır.

Pickthall, elçilik serüveninde başarı kaydedemeyince umudunu yitirmeye başlamıştır. Annesi onun Doğu merakı ve isteğini bildiğinden oğluna cesaret vererek ideale ulaşması için onu yeniden inanmaya sevk etmiştir. Kudüs'te nüfuz sahibi bir tanıdıklarının yanına varmak Pickthall'in yolculuğa başladığında yapacağı ilk hedefi olmuştur. İtalya'nın Napoli Limanı'ndan Mısır'ın Port Said Limanı'na gitmekte olan bir gemiye binen Pickthall, orada Kudüs'te yanına gideceği nüfuzlu aileyi tanıyan birine rastlamıştır. Bu kişi, Pickthall'in yanına gitmek istediği Kudüslü ailenin garip ve tuhaf mizaçlı olduğundan bahsederek aileyi karalamıştır. Pickthall'in durumu anlaması birkaç hafta sürmüştür. Kahire'de bir süre kalıp Yafa'ya geçen Pickthall, Alman topluluğunun bulunduğu mahal de Gasthaus denilen bir misafir evinde kalmıştır. Daha sonra Kudüs'ün yerlisi olup meşhur bir antikacı olan İngiliz papaz Mr. Hanauer ile karşılaşmış ve ondan Arapça kelimeler öğrenmeye başlamıştır. Pickthall, Şaron Ovası'nda, Remle'de, Lud'da, Gazze'de kalarak oraları gezmiştir. Kahvehaneleri, Türk hamamlarını gezmiş, yöre halkının misafiri olarak onların örf adetlerini öğrenmeye çalışmıştır.

Pickthall, Ortadoğu'da yaşadıkları ve gördükleri, bölge halkı arasında kendisini çok rahat, güvende ve mutlu hissetmesinden dolayı çok şaşırdığını şöyle dile getirmektedir: "*Önceki yıllarımda mutlu insanlar görmemişim. Bunlar ise mutluydular. Yoksul olabilirlerdi, ama zenginlik rüyası görmüyorlardı, rekabet düşüncesi onlara yabancıydı, rekabet hâlâ at ve mızrak konusundaydı. Bizim anladığımız şekliyle sınıf ayrımı yoktu. Herkes herkesle konuşuyordu. Eşitsizlik içerisinde de olsa gerçek bir kardeşliğe*

sahiptiler. İnsanlar kötü yönetildiklerinden şikâyetçiydiler, bu, kendi hallerine terk edildikleri anlamına geliyordu. Avrupalılar tarafından pek itibar edilen, herkese varlığını hissetti-ren ve belli ölçüde kişinin günlük hayatına bile müdahil bir yönetim Doğulu için müsamaha edilemez görünüyordu. Bu kaygısız, uysal Doğu hayatında bir direniş gücü var; herkes bu hayatı kimin değiştirmek istediğini bildiğinden sevimsiz faaliyetin sahiplerini yenme şansları bulunuyor” (s. 17-18).

Pickthall, Suriye’de Süleyman adında bir dost edinmiştir. Süleyman yöre hayatını benimsemiş tek Avrupalı aile olan “*Alsation (Fransız)-Baldenspergerler*” ile Pickthall’i tanıştırmıştır. Baldenspergerler Filistin de bilimsel arıcılığın öncüsü olmuş önemli bir ailedir. Bu ailenin misafirperverliği sayesinde Pickthall Doğu’yu daha da benimsemiştir. Bu ailenin ülkenin birçok noktasında kovanı vardır. Yafa bahçeleri ve El-Halil’in güneyinde bulunan dağlardaki kovanlar develerle yeni çiçeklenen bölgelere taşınmaktadır. Devlet, uzun bir müddet bu ticarete önem vermemiş ama çok kârlı olduğu söylentileri dalga dalga yayılınca harekete geçerek bu aileye ağır bir vergi mükellefiyeti getirmiştir. Ağır vergiyi ödeyemeyen ailenin kovanlarına el koymak üzere asker görevlendirilmesini Pickthall üzülerken ifade etmektedir.

Pickthall Kudüs ziyaretlerine devam ettiği süre zarfında yarı yerli Araplarla muhabbet kurmaya başlamıştır. Ancak bu temaslar sırasında Pickthall’in kendi Avrupalı arkadaşları hep ön yargılı yaklaşmışlardır. Arkadaşları Pickthall’e, yerli Araplarla çok güvenmemesi gerektiğini fısıldamışlardır. Tüm bunlara karşı Pickthall kendi gözlemleri ile hareket etme yolunu seçmiştir. Pickthall’in seyahatindeki maceraları elbette bunlarla sınırlı değil ama biz burada konuyu ve izlenimleri kısıtlı tutarak okuma hazzını okuyucuların kendisinin yaşamasını istiyoruz.

Netice itibarıyla; Pickthall’i tanıyanlar ve Ortadoğu’ya karşı ayrı bir ilgisi bulunanların hiç şüphesiz bu eseri ilgiyle okuyacakları kesindir. Eserdeki hikâyeler yalnızca hayali kurgular değildir. Yaşanmışlık izlerini taşıyıp aynı zamanda geçmişin aynası olma özelliğini de içinde barındırmayı başarmıştır. Eser çeviri türünde olduğundan sunuş kısmında da belirtildiği gibi, çevirisinde, “*1929 Traveller’s Library baskısı ve Gutenberg ebook 2006 nüshası esas alınmıştır*”. Eser, Doğu meraklılarını ve Suriye Filistin bölgesinin atmosferini bir İngiliz gezginin gözünden görmek ve anlamak isteyenleri bu maceraya ortak olmaya davet etmektedir.